

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ (1991 – 2001 рр.)

У статті аналізується система прийняття концептуальних рішень органами державної влади, щодо основних напрямів культурної політики в перші роки побудови незалежної української держави (1991-2001 рр.)

Ключові слова: культура, культурна політика, культурна сфера, органи державної влади, культурне будівництво, законодавча база.

В статье анализируется система принятия концептуальных решений органами государственной власти относительно основных направлений культурной политики в первые годы построения независимого украинского государства (1991-2001гг.)

Ключевые слова: культура, культурная политика, культурная сфера, органы государственной власти, культурное строительство, законодательная база.

This article analyzes the conceptual system of decision-making by public authorities, on the main areas of cultural policy in the early years of the creation of an independent Ukrainian state (1991-2001 years)

Key words: culture, cultural policy, cultural, public authorities, cultural construction, legislation.

Постановка проблеми. Галузь культури у добу революційних процесів завжди була найсприятливішою щодо прогресивних змін. І якщо ідейні зміни в Україні в перші роки побудови незалежної держави (1991-2001 рр.) були бурхливими, яскравими та наочними, то структурно-організаційна трансформація державного управління культурою, її фінансування, створення відповідної законодавчої бази відбувались повільно, не завжди логічно і науково обгрунтовано.

Дослідження саме цих процесів, аналіз відповідних дій основних гілок центральної влади, спрямованих на подолання кризових явищ у національній культурі та її реформування, має неабияке практичне значення, його результати можуть враховуватися законодавцями, державними управліннями, керівниками установ та закладів культури.

Тому, аналіз нормотворчої діяльності основних загально державних структур в побудові системи пріоритетів, послідовності прийняття та виконання політичних рішень в культурній сфері в перше десятиліття незалежності України стає дедалі нагальним (*необхідним*). Ці документи є фундаментом історіографічної науки даної тематики для розуміння досягнень, достоїнств і недоліків в галузі культурного будівництва в цей період.

Усі гілки влади демонстрували чималу активність у культурній сфері, переоформленні законодавчої бази, вирішенні поточних проблем, створенні нових інституцій або змінні статусу старих тощо. Головне – вивчення того, як саме це робилось, наскільки свідомо, із яким ідеологічним навантаженням, з якою метою (декларованою чи підсвідомою), до яких наслідків призвело. Всі законотворчі акти того часу стали відбитком повної протиріч епохи перебудови, що вплинуло на формування державної політики в культурній сфері України та створення нової культури незалежної держави в досліджуваний період.

Аналіз актуальних досліджень. Отже, формування державної політики в культурній сфері України (1991-2001 рр.) можна дослідити з різних джерел: економічних, політичних, соціологічних, філософських, культурологічних тощо. Проте, при вивченні державних актів, що акумулюють аналітичні дослідження, рекомендації і шляхи рішення завдань на загально державному рівні, наукові висновки про досягнення чи проблеми в галузі культури найбільш доказово виглядають в історичному аспекті.

На жаль, в публікаціях з історіографії даної тематики відсутня чисто історична основа, тому що дослідники, громадські діячі або діячі культури змішують всі складові процесу створення нової історії культури в пошуку пояснень причин нестабільного стану національної культури, вдаючись до ненаукових, а частіше до фактологічних та методологічних роздумів і висновків.

Для визначення масиву робіт, що підлягає вивченню, в типологічному розподілі наукової класифікації слід використовувати: 1) ступінь узагальнення проблеми, тобто визначити матеріали, що є узагальнюючими; 2) хронологічну ознаку, тобто матеріали, що видані в досліджуваний період або з приводу відзначення десятиріччя незалежності і після цього; 3) в якій галузі державного управління і з якого приводу була підготовлена робота.

Метою статті є комплексний аналіз діяльності органів виконавчої та законодавчої влади в Україні в галузі реформування культурної сфери, підтримки її життєздатності в умовах кризи економіки, падіння соціальних та гуманітарних стандартів життя. Досліджується модернізаційна

складова у розвитку і формуванні культурної політики відповідними органами влади.

Поставлена мета зумовила вирішення таких завдань:

- вивчити пізнавальні можливості історичних джерел – державних актів, за темою дослідження;
- обрати відповідні методи вивчення фактичного матеріалу, його критики та структуризації;
- показати реальні умови існування, стан, тенденції та напрями розвитку культурної сфери в досліджуваній період;
- вивчити, проаналізувати та класифікувати з погляду ефективності, мотивації та наявності модернізаційної складової ініціативи органів виконавчої влади з реформування законодавства та створення основ нової культурної політики;
- охарактеризувати основні етапи розвитку законодавства в галузі культури, які відтворювали відповідні умови здійснення ідеологічних, політичних, організаційних та інших реформ у зазначений період;
- дослідити стратегічні, ідеологічні та організаційні зміни, що відбулися в культурній політиці та сфері управління культурою незалежної України в перше десятиріччя незалежності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Конституції України, з одного боку, та враховуючи реалії тієї політичної системи, яка склалася в країні в перше десятиріччя її незалежності, з іншого боку, можна назвати кілька основних джерел формування культурної політики державою. Їх вага, значення та функції в загальній державній структурі змінювалися та еволюціонували, але зрештою була збудована наступна система пріоритетів та послідовність ухвалення політичних рішень.

На першому місці і формально, і реально знаходився Президент України з його секретаріатом та адміністрацією. Саме ця структура ініціювала основні напрями культурної політики, приймала концептуальні рішення щодо розвитку культури в цілому або її галузях, стимулювала інші владні інститути на активність в культурній сфері, спрямовувала вектори та дозувала обсяги цієї активності.

В перші три роки незалежності, в період Президентства Л.М.Кравчука і до президентських виборів 1994 р. ініціативи в галузі культурного будівництва в цілому пропорційно були розподілені між різними гілками виконавчої (президент, уряд) та законодавчою владою (парламент). Втім, слід відзначити, що ці ініціативи здебільшого мали спонтанний характер, виникали не в результаті проведення науково обґрунтованих, системних та всебічних реформ культурної сфери, а були лише реакцією на зміни у реальному житті, початок економічної кризи, проблеми з бюджетним фінансуванням культури. Дії держави обмежувались тими чи іншими деклараціями, прийняттям чергових непрацюючих програм або законів.

Підписані та оприлюднені президентом Л.М.Кравчуком укази та розпорядження в галузі культури зовсім не чисельні (1-2 на рік у 1992-1993 рр., трохи більше у 1994 р.), а їх назви та зміст свідчать про повну відсутність концепції реформи. Натяк на можливість формування такої концепції можна помітити лише у розпорядженні Президента №16 від 9 березня 1994 р. «Про деякі заходи щодо розвитку національної культури» [25, с.70]. Дані законодавчі акти зачіпали лише деякі проблеми культурного життя і не стільки вирішували їх, скільки демонстрували відповідні наміри.

Перший напрям – матеріальна підтримка діячів культури в умовах економічної кризи та незбалансованості бюджету – Указ Президента України Л.М.Кравчука №75 «Про невідкладні заходи з соціального захисту діячів літератури та мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин», підписаний 6 лютого 1992 р. [25, с.5]. Ні діячам культури, ні самій культурі у наступні два роки не стало краще, 6 липня 1994 р. підписується черговий указ «Про додаткові заходи з державної підтримки культури» [25, с.30].

Другий напрям – створення інституту національних закладів культури та підвищення їх статусу, в тому числі і збільшене фінансування. Одним з перших такий статус отримала Київська кіностудія художніх фільмів імені О.П. Довженка (Указ №565 від 26.11.1993). Саме поняття «національна установа культури» було визначене пізніше спеціальним Указом Президента №587 «Про національні заклади культури» від 11 жовтня 1994 р. цей же указ встановлював перелік закладів, яким на той час було надано статус національного [25, с.34].

Третя тенденція - це більш або менш потужне відзначення ювілейних дат, пов'язаних із життям та творчістю видатних діячів української культури різних епох. Знову ж таки, у даному випадку так співпало, що першим було сторіччя із дня народження О.П.Довженка, про заходи із святкування якого йшлося в Указі Президента №511 від 10 вересня 1994 р. [25, с.32].

Четвертий напрям культурницької політики перших двох президентів пов'язаний із створенням усіляких історико-культурних, історико-археологічних центрів та заповідників в історичних містах,

палацах, селищах, на археологічних пам'ятках тощо. Президент Л.М.Кравчук видав Указ № 283 від 7 червня 1994 р. «Про створення історико-культурного центру в місті Умані Черкаської області» [25, с.28].

П'ятий напрям, який започаткував перший Президент, пов'язаний із відтворенням релігійного життя, а точніше з функціонуванням релігійних інституцій, церкви. Указ №125 від 4 березня 1992 р. «Про заходи з повернення релігійним організаціям культового майна» [25, с.6] створював деякі суттєві проблеми щодо існування музейної та пам'ятко охоронної сфери, породжував протиріччя між культурними установами, розташованими в приміщеннях церков та монастирів і релігійними громадами відповідних міст. Щодо конкретних історико-культурних об'єктів загальнодержавного чи, навіть, світового значення було видане спеціальне розпорядження №56 від 22 червня 1994 р. «Про створення Комісії з питань використання ансамблів Софійського собору та Києво-Печерської Лаври» [25, с.71], після якого у святкові дні на території Софійського собору почались релігійні служби, а частина музейного містечка Києво-Печерської Лаври була повернена у володіння православного монастиря.

Одним із перших актів, який розпочинає новий, «козацький» напрям у державному (президентському) баченні культури творення в умовах незалежності став Указ Президента України «Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва» від 4 січня 1995 р. [7, с.61]. Ця тема стає однією з ключових та (разом із відродженням релігії) на наступне десятиріччя, - 15 листопада 2001 р. Л.Д.Кучма підписує Указ №1092/2001 «Про національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки» [14, с.1-11]. Програма розвивала і деталізувала всі напрями роботи, призначала відповідальні структури з виконання тих чи інших завдань, їх функції та повноваження. Згідно з цією Програмою відроджене українське козацтво мало проявити себе у сферах: військово-патріотичної роботи; створення відродження, відновлення та охорони заповідних місць і об'єктів; освіти і виховання; культурно-просвітницької діяльності; науково-дослідної, пропагандистської та видавничої роботи; фізкультури спорту і туризму – обсяг всеосяжний. Тут козацтво розглядалося як панацея від проблем та негараздів в усіх галузях життя.

Однією з перших галузей культури, які в першу чергу відчували на собі перехід до вільного ринку та капіталізації основних фондів, стала галузь книговидавництва та преси, яка звикла до повного держзамовлення, дешевого паперу та інших матеріалів. 28 лютого 1995 року був підписаний Указ Президента України «Про Державну програму розвитку національного книговидавництва і преси на період до 2000 року» [11, с.287]. Проблема вирішувалась традиційним адміністративно-командним шляхом, призначались відповідальні структури. Пошук коштів покладався на Кабмін та інші виконавчі органи (Міністерства).

Указом Президента №1459/99 від 12.11.99 створено Літературно-мистецький літопис «Золотий фонд України», згідно з яким Фонд мав відображати «історію та сучасність української літератури і мистецтва, подвижницьку діяльність видатних діячів та сучасних літераторів, митців, науковців і дослідників художньої культури, майстрів народної творчості України», а надбання Фонду потрібно використовувати для «патріотичного виховання громадян України, піднесення моралі, пропаганди досягнень української культури» [21, с.2].

Оскільки стан справ у галузі книговидавництва чомусь не змінювався на краще, був запроваджений ще один Указ № 1217/2000 від 9 листопада 2000 р. «Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидавництва і книгорозповсюдження» [12, с.64-65]. Рекомендації даного указу передають основні проблеми вітчизняного книговидавництва, які не були вирішені у перше десятиліття незалежності. До цих проблем відносилось: зменшення обсягу виробництва книг українською мовою; зменшення виробництва україномовних книг для дітей та юнацтва; зменшення потягу до читання серед молоді; відсутність пропорційного й законодавчо урегульованого книжкового ринку. Українські книговиробники навіть не мали коштів щодо участі у міжнародних книжкових ярмарках. Втім слід зазначити, що статистичні дані на кінець 1990-х рр. – початок 2000-х демонструють (ще до появи указу Президента), що галузь почала пристосовуватись до ринкових умов.

Безумовно галузевий характер мав Указ Президента України від 14 грудня 1996 р. «Про Академію мистецтв України» [6, с.702], яка створювалась з метою дальшого розвитку українського мистецтва, відродження національних традицій, проведення фундаментальних досліджень з історії становлення і розвитку художньої культури в Україні. Вирішення питання фінансування діяльності збільшеної Академії знову адресувалось Кабінетові Міністрів [22, с.9].

Указом Президента №21/98 від 16.01.98 затверджувалось нове «Положення про Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей», про що йшлося ще в «Декларації про державний суверенітет», прийнятій 16 липня 1990 р. Але, як показала та продовжує показувати практика повернення культурних цінностей, це дуже складне, а не рідко і неможливе для виконання завдання. Були окремі успіхи в поверненні творів українських письменників або художників, релігійної літератури, архівних матеріалів. Втім, основна робота комісії полягала у виявленні та обліку національних культурних цінностей, вивченні конкретних норм міжнародного права, сприянні додержанню угод, конвенцій, рекомендацій ООН, ЮНЕСКО, координації робіт відповідних міністерств, відомств тощо [26, с.6-7].

Проблеми існування клубних закладів були згадані в Указі Президента «Про державну підтримку клубних закладів» (№485/2000 від 21.03.2000). Проблема стала такою, що про неї не можна було не говорити. Рецепти її вирішення мали вже знайомий за іншими напрямками адміністративно-командний характер, не підкріплений реальними кошторисами.

Напрямок політики матеріальної підтримки державою розпочатий ще у лютому 1992 р. указами Президента України Л.М.Кравчука. За президентства Л.Д.Кучми він знаходить логічне завершення. Згідно з Указом Президента України від 7 березня 1995 р. «Про присудження Державних премій України імені Т. Шевченка 1995 року», премії отримали тринадцять діячів культури – письменників, авторів упорядників, художників, композиторів, артистів [20, с.413]. Очевидно, що цих премій було замало для того, щоб виправити ситуацію і припинити незадоволення творчої, мистецької, освітянської, наукової інтелігенції станом свого матеріального забезпечення. Тому з'являється Указ Президента України №128/96 від 14 лютого 1996 р. «Про державні стипендії видатним діячам науки, освіти та культури», який конкретизується відповідним Указом №341/96 від 13 травня 1996 р. «Про Положення про державні стипендії видатним діячам науки, освіти та культури» [19, с.351]. Висували кандидатів вчені, педагогічні, художні ради установ, де вони працювали, а обирали і затверджували переможців, відповідно, Державний комітет України з питань науки, техніки та промислової політики, Міністерство освіти та Міністерство культури.

20 жовтня 1998 р. датується Указ Президента №1152 «Про державну підтримку культури і мистецтва в Україні». Згідно з останнім був виданий новий Указ №127/99 від 06.02.99 «Про затвердження Положення про порядок надання грантів президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів» [13, с.16-17]. Кількість грантів та їх обсяг відповідно проєкту підраховує міністерство культури, а президент, за поданням Кабінету Міністрів призначає гранти та встановлює їх остаточні розміри. Гранти президента мали стимулювати розвиток відповідних галузей культури, оскільки призначались не за минулі досягнення, а надавалися під майбутні проєкти людям до 35 років, а механізм надання грантів передбачав звітність та фінансову відповідальність.

Указом Президента №229/99 продовжується практика присудження державних премій України імені Тараса Шевченка. У тому ж році, з метою «піднесення ролі і престижу» Указом Президента №1228/99 від 28 вересня 1999 р. Державна премія була перейменована в Національну премію України імені Тараса Шевченка. Був затверджений новий склад комітету з її присудження, нове Положення про цей комітет, та нове Положення про саму премію, вимоги до претендентів, правила висунення та прийому творів і праць на розгляд комітету тощо. Вже через два роки з метою «вдосконалення порядку присудження» Національної премії імені Тараса Шевченка, видається Указ №950/2001 від 10 жовтня 2001 р. «Питання Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка». Цим указом затверджуються нові Положення про Комітет з Національної премії, про саму премію і про новий склад відповідного Комітету, ускладнюються процедури її здобуття, вводиться три конкурсні тури, оговорюються вимоги щодо здобувачів [4, С. 26–30]. Урочистий тон документа, самолюбівання влади з приводу відзначення нею діячів культури, все це в дусі епохи застою, в якому сформувались погляди, інтереси, смаки, цінності установи та поведінкові стереотипні реакції найвищих керівників держави.

2000 рік – десятиріччя незалежності – рік високої активності Президента Л.Д.Кучми в галузі культурного будівництва: треба було хоча б зробити видимість діяльності, проявити наміри, підписати й оприлюднити відповідні документи.

22 вересня 2000 р. були підписані Укази Президента №486 «Про Положення про Державний комітет архівів України» [18, с.67-70], №489 «Про невідкладні заходи щодо розвитку музеїв України» [16, с.58-59], №490 «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України» [15, с.59-60].

Указом №486 замість Головного архівного управління створювався Державний комітет архівів

України. Як і раніше ця архівна структура існувала під керівництвом Кабінету Міністрів України, виконувала відповідні управлінські, координаційні та функціональні галузеві функції.

Указ №489 містить список «невідкладних» заходів щодо розвитку музейної справи, таких як: стимулювання інвестицій, спонсорської та благодійної діяльності; асигнування на проведення реставрації, ремонту, створення сучасних автоматизованих систем, видання каталогів, реєстрів пам'яток музейного фонду України.

Указом №490 запропоновано рішення проблем бібліотечної справи. Окрім розрахунків за охорону, комунальні послуги, заохочення та збереження бібліотечних кадрів зафіксоване рішення створити національну систему електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу [15, с.59]. Бібліотечна галузь із структури закладів, що зберігали та по можливості накопичували книжкові фонди [1, с.54-55], створювали локальні умови щодо їх використання, мала перетворитись у сучасну соціально-комунікативну мобільну й динамічну систему [3, с.41-42], з комп'ютеризованою системою пошуку, з виходом на бібліотечну мережу всесвіту тощо [24, с.16-17].

Ці зміни таки почали здійснюватись, хоч знову із центру, спочатку із бібліотеки ім. В.І.Вернадського, Національної Парламентської бібліотеки до обласних наукових, універсальних, публічних бібліотек [2, с.6-8]. У даному випадку ми маємо поодинокий, але позитивний приклад реформаторської діяльності президента, яка співпала із викликами життя та була реалізована [23, с.6-7].

Наближались урочистості з нагоди десятиріччя незалежності, де знадобиться творча інтелігенція, мітці, які мають бути лояльними до влади та облагодіяними нею, – 20 липня 2000 р. підписаний Указ Президента №913/2000 «Про державну підтримку національних творчих спілок України». Тут передбачались деякі бюджетні асигнування (на придбання творів мистецтва, фінансування окремих програм діяльності), пільги або повне звільнення від земельного податку для виставкових залів, майстерень, будинків творчості і, головне, остаточна передача у власність нерухомого майна, зафіксованого у творчих спілок на 10 квітня 1992 р. [10, с.28].

Указ Президента №1070/2000 від 14 вересня 2000 р. «Про основні напрями розвитку кінематографії в Україні на період до 2005 року» [17, с.2] констатує невиконання та неефективність «Закону про кінематографію» (від 13 січня 1998 р.), подальший занепад вітчизняного кінематографа, що опинився у кризовому стані. Державна система кінематографії була зруйнована, нова модель кіноіндустрії так і не була створена. Таким чином, галузь, яка перебувала на повному самофінансуванні, значно зменшила обсяг виробництва фільмів [17, с.3].

Основним рецептом виходу з кризи вважався державний протекціонізм [5, с.263-265], який мав полягати у сприянні створенню самокупної конкурентоспроможної галузі культури. Реально здійснювались дві акції: 1) кінотеатри отримали постійних власників або довгострокових орендарів (за призначенням); 2) було проведено сучасне переобладнання техніки, стереозвуку, рівня комфорту залів кінотеатрів. Але кількість кінотеатрів зменшилась. Кількість щорічних відвідувань впала до мінімуму, бо ціни у переобладнаних залах різко зросли, а вітчизняному кіно все це не допомогло, оскільки нові володарі, переслідуючи комерційні цілі, демонстрували прибуткові голлівудські, європейські або індійські фільми.

До речі, Указом Президента України № 52/96 від 12 січня 1996 р. «Про день українського кіно» було запроваджено професійне свято працівників кінематографії, яке тепер відзначається щорічно у другу суботу вересня [9, с.32]. Сама справа занепадала, а свято запроваджувалось щорічно, нагадуючи про зниження виробництва художніх повнометражних, телевізійних, документальних, мультиплікаційних фільмів, про 1% відсоток українських фільмів у вітчизняному кінопрокаті, про застарілість матеріально-технічного обладнання, закриття чи скорочення кіностудій тощо.

За президентства Л.М.Кравчука було започатковано традицію вшанування видатних особистостей з історії національної культури. Л.Д.Кучма видає Указ №940/2000 від 1 серпня 2000 р. «Про вшанування пам'яті Тараса Григоровича Шевченка» з нагоди 160-ти річчя видання «Кобзаря» [8, с.22-23]. На честь поета запроваджувались масові і різноманітні заходи. Деякі з них були цілком корисні (призначення 10 щорічних стипендій за успіхи у вивченні української мови та літератури; видання академічного зібрання творів; проведення виставок та лекцій), але в цілому виникає тенденція до іконізації постаті Т.Г.Шевченка. Така державна активність на жаль зазвичай досягає зворотного результату.

Висновки. На підставі офіційно опублікованих документів, які відображають діяльність основних гілок центральної державної влади, розглянуто складний і повний суперечностей процес формування культурної політики та реформи культурного життя незалежної України. Предметом

вивчення тут є виконавча, законодавча та ідеологічна активність основних суб'єктів державного управління культурною сферою.

Розроблено класифікацію основних напрямів діяльності Президента України в галузі культури, показано відповідність цим напрямам і вторинний характер дій Кабінету Міністрів, Міністерства культури, Верховної Ради України. Запропоновані авторські пояснення мотивації цієї діяльності, виявлено ступінь ефективності державних актів, їх відповідності реальним потребам культурної галузі.

Доведено, що, незважаючи на безсистемність реформ, повну суперечність мотиваційного підґрунтя дій влади, перманентну економічну кризу, поступово почали формуватися елементи національної культурної політики, а сама культурна сфера в Україні не тільки була збережена, але в ній відбулися й певні модернізаційні зрушення.

Таким чином, твердження деяких аналітиків, діячів культури, публіцистів про те, що в перше десятиріччя своєї незалежності Українська держава не мала ніякої культурної політики є не зовсім справедливим і не відбиває всієї складності ситуації. Через нормотворчу активність Президента, видання нових законів Верховною Радою, виконання цих норм та законів Кабінетом Міністрів та Міністерством культури було започатковано чимало культурних ініціатив, врегульована діяльність більшості галузей культури.

Приймалися концептуальні рішення. До них слід віднести укази Президента, присвячені вшануванню українського козацтва, використанню його досвіду щодо відродження національної культури та самої державності, виховання молоді. Ще одним напрямом стало відродження релігійного життя в Україні, відбудова церков, храмів, монастирів, передання у їх власність різноманітного майна, земель, будівель, зростання чисельності релігійних громад та організацій, віруючих. Третій концептуальний напрямок, який визначився наприкінці досліджуваного періоду – це загальне переформатування соціальної політики, декларація про боротьбу із бідністю та прийняття відповідної програми, боротьба держави із аморальністю, розповсюдженням порнографії, асоціальними проявами тощо.

Але в діяльності держави в культурній сфері можна простежити і чимало недоліків, вказати на масу невирішених проблем, численні помилки та безрезультатні рішення і декларації. Деякі з цих негативних моментів були зумовлені об'єктивними чинниками, загальним станом речей в державі, якій неможливо було виправити миттєво. Деякі мали суб'єктивний характер, здійснювали свій вплив як ментальний наслідок радянської епохи, або відповідали особистісним якостям керівників держави.

Однією з основних причин повільного зрушення культурної сфери у бік реформ була відсутність розуміння творцями нової держави того, якою вона має бути в економічному, політичному, соціальному сенсі. Програма модернізації культурної сфери була відсутня. Реформування йшло стихійно, руйнуючи ті галузі культури, які не підтримувались державою і зберігаючи лише ті напрямки, де запроваджувався на 100% державний патерналізм.

Важливим об'єктивним чинником була економічна криза. Динаміка деконструкції, розпаду, економічного спаду, зниження рівня життя була неочікуваною і вимагала певних рішень саме у цьому напрямку, відкладаючи реформу культури на більш забезпечене майбутнє. Замість реальних дій писались гучні декларації та запроваджувались урочисті заходи, загальна ж ситуація, жебрацтво усієї культурної сфери не змінювалось.

Чимало проявів активності у бік культури, особливо президентською гілкою влади, мали відверто рекламний характер, обслуговували завдання створення іміджу президента як освіченої людини, яка опікується розвитком національної культури. Як правило такі рішення мали фантомний характер, вони стверджували вже існуючі культурні явища, надаючи їм гучні назви, усіляко прив'язували ім'я президента до значних подій вітчизняної історії, культури, її видатних творців.

Таким чином, не тільки об'єктивні фактори, наявність економічної кризи та складність проведення реформ, повного переформатування держави на самостійну, незалежну, демократичну із лібералізованою але упорядженою ринковою економікою, але і суб'єктивні, особистісні чинники вплинули на характер та напрям реформ в галузі культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич В. Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє / В.Бабич // Бібліотечний вісник. – 1998. – №1.
2. Башук О. Майбутнє бібліотек / О.Башук // Вісник Книжкової палати. – 2000. – №12.
3. Животовська В. Інформаційна і соціальна діяльність бібліотеки – наріжні камені її престижу / В.Животовська // Бібліотечна планета. – 2000. – №3.
4. Питання Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка. Указ Президента України № 950/2001 від 10 жовтня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – №41.

5. Порядок узгодження тематичних планів виробництва фільмів в Україні за рахунок бюджетних коштів // Офіційний вісник України. – 1997. – Число 38.
6. Про Академію мистецтв України. Указ Президента України від 14 грудня 1996 р. // Державний Вісник України. – 1996. – №11-12.
7. Про відродження історико-культурних та господарських традицій українського козацтва. Указ Президента України від 4 січня 1995 р. // Державний Вісник України. – 1995. – №1-2.
8. Про вшанування пам'яті Тараса Григоровича Шевченка. Указ Президента України № 940/2000 від 1 серпня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №31.
9. Про день українського кіно. Указ Президента України № 52/96 від 12 січня 1996 р. // Державний Вісник України. – 1996. – №1.
10. Про державну підтримку національних творчих спілок України. Указ Президента України №913/2000 від 24 липня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №30.
11. Про Державну програму розвитку національного книговидання та преси на період до 2000 року. Указ Президента України від 28 лютого 1995 р. // Державний Вісник України. – 1995. – №3-4.
12. Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидання і книго розповсюдження. Указ Президента України №1217/2000 від 9 листопада 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №46.
13. Про затвердження Положення про порядок надання грантів Президента України молодим діячам у галузі театрального, музичного, образотворчого мистецтва та кінематографії для створення і реалізації творчих проєктів. Указ Президента України №127/99 від 6 лютого 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – №6.
14. Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 роки. Указ Президента України № 1092/2001 від 15 листопада 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – №47.
15. Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України. Указ Президента України №490/2000 від 22 березня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №13.
16. Про невідкладні заходи щодо розвитку музеїв України. Указ Президента України №489/2000 від 22 березня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №13.
17. Про Основні напрями розвитку кінематографії в Україні на період до 2005 р. Указ Президента України № 1070/2000 від 14 вересня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №38.
18. Про Положення про Державний комітет архівів України. Указ Президента України № 486/2000 від 22 березня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №12.
19. Про положення про державні стипендії видатним діячам науки, освіти та культури. Указ Президента України № 341/96 від 13 травня 1996 р. // Державний Вісник України. – 1996. – №5-6.
20. Про присудження Державних премій України імені Т. Шевченка 1995 року. Указ Президента України від 7 березня 1995 р. // Державний Вісник України. – 1995. – №5-6.
21. Про створення літературно-мистецького літопису «Золотий фонд України». Указ Президента України № 1459/99 від 12 листопада 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – №46.
22. Про чисельність членів Академії мистецтв України. Указ Президента України № 1262/2000 від 27 листопада 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – №48.
23. Прокошева Т. Державна політика в галузі бібліотечної справи на сучасному етапі / Т.Прокошева // Бібліотечна планета. – 1998. – №1.
24. Прокошева Т. Майбутнє публічних бібліотек та їх роль в інформаційному суспільстві / Т.Прокошева, Г. Воскресенська // Бібліотечна планета. – 2000.
25. Сводные указатели нормативных правовых актов Украины. – 1996. – №4: Хронологический указатель нормативных актов Президента Украины за 1991-1995 гг. – К.: Б.и., 1996. – 94 с.
26. Федорук О. Зберегти пам'ять: Робота Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України / О. Федорук // Українська культура. – 1998. – №2.